LA “SOCIEDAD DE AGUAS POTABLES DE SAN JUSTO DESVERN”

Juli Ochoa

LA “SOCIEDAD DE AGUAS POTABLES DE SAN JUSTO DESVERN”

(Text de la xerrada impartida el 15 de novembre de 2023 a la biblioteca Montserrat Roig de Sant Feliu de Llobregat)

Portada: Trapilló de la “Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern”, actualment desaparegut. Havia estat situat a l’edifici de l’ajuntament de Sant Feliu de Llobregat. Fotografia de Jordi Jiménez Zamora.

Com a antic component del ja desaparegut Grup Espeleològic Rats Penats (GERP), autor del llibre “Les mines d’aigua de Sant Just Desvern”, publicat l’any 1995 i ja exhaurit, us comentaré i ampliaré lleugerament el que en aquell estudi dèiem sobre la “Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern”, aquella companyia que durant bastant temps va subministrar aigua potable a les poblacions de Sant Just, Sant Feliu i Esplugues.

Segell de goma utilitzat per la societat.
Arxiu Històric de Sant Just Desvern

.

Si ens remuntem a finals del Segle XVIII, quan l’any 1789 i en el Qüestionari de Francisco de Zamora es preguntava als santfeliuencs sobre...

> *«La calidad del agua que se bebe, si es de río, fuente, pozo, balsa o algibe; si estas cosas son públicas o de particulares, y si las fuentes nacen en el pueblo o son conducidas por medio de aqüeductos; y si hay lavaderos o abrevaderos públicos»...*

... la resposta que recull l’enginyer Ignasi Grau i Tolentino (que també va signar les respostes obtingudes a Molins de Rei i Pallejà), ja ens informa que Sant Feliu es nodreix de l’aigua santjustenca, gràcies a la mina de Can Falguera, i ho concreta dient que:

> *«El agua que se vebe es de fuente, que se dirige por medio de un conducto de los montes de San Justo; cuia fuente es propria de la casa de Dn. Josef de Falguera, (que tiene allí una heredad mui grande), pero con la obligación de darla al público para abasto del pueblo».*

Poc més d'un segle més tard, serien uns altres els que prendrien el relleu als Falguera pel que fa al subministrament d'aigua a la població. La iniciativa, en aquest cas, va anar per compte dels minaires santjustencs.

Una instància amb data de 24 de juny de 1891 presentada per Francesc Cortès, jornaler, constitueix un dels primers documents que estan relacionats amb la mina de Les Fatjones – Torreblanca.

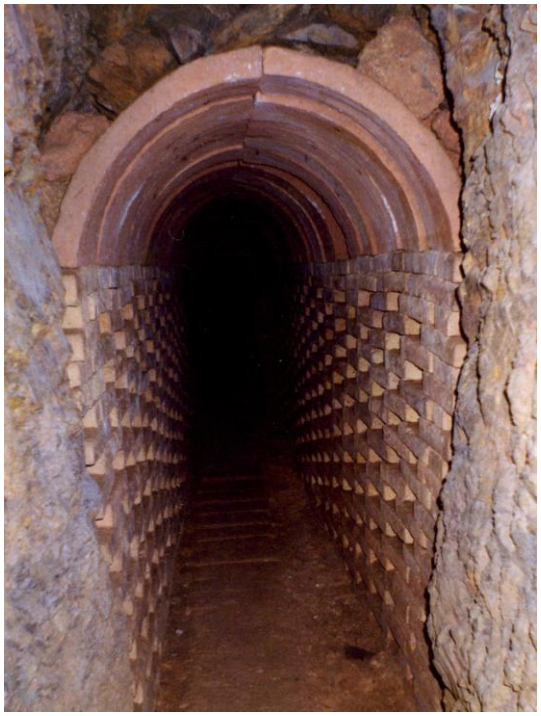

Interior d'una mina d'aigua. Fotografia de l'autor.

En ella, la petició que fa a l'Ajuntament de Sant Just Desvern consisteix en obrir una rasa d'un metre de fondària pels carrers de la població i la col·locació posterior de canonada per a l'abastament d'aigua als veïns. La instància està feta per un escrivent, ja que com diu al peu d'aquesta *«a ruego y presencia de Francisco Cortés que no sabe firmar»*.

En la sessió del dia 30 de juny, la corporació municipal santjustenca acorda concedir el permís sol·licitat, sense que s'hagi d'abonar cap mena de retribució ni arbitri, atès l'interès públic del projecte: *«dada la escasez de aguas con que cuenta el vecindario»*.

No tenim dades de quan començaren els treballs d'excavació de la mina, però és de suposar que ja estarien molt avançats, sinó acabats, quan Cortès ja vol posar canonades per al subministrament a la població de Sant Just.

A aquesta iniciativa s'hi afegirà ben aviat el principal detentor dels drets sobre aquella mina i les seves aigües: Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba, 4t marquès de Monistrol d'Anoia, 7è marquès d'Aguilar de Ebro, 13è marquès d'Espinardo 3r marquès de San Dionís i 15è baró de Beniparrell, propietari de la Torreblanca.

L'11 de març de 1892, l'apoderat del marquès de Monistrol, Ramon Puigdevall Ferran, conjuntament amb Francesc Cortès i Andreu Biosca, presenten a l'Ajuntament santjustenc una instancia acompanyada de plànols i la seva corresponent memòria, en la qual comuniquen que s'han constituït en societat per a l'explotació de les aigües i sol·liciten que el permís que havia estat concedit l'any anterior a Francesc Cortès es faci extensiu a la societat que acaben de crear.

Aquesta societat, que rebrà el nom de "Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern" s'establí des d'un començament al carrer de la Riera de Sant Joan, número 25 de Barcelona, atorgant els poders de representació a l'esmentat Ramon Puigdevall, que

com us deia abans, era l’ administrador dels bens del marquès de Monistrol, segons escriptura atorgada el 30 de setembre de 1892 pel notari barceloní Melcior Canal i Soler.

És també en aquest any de 1892 en que les aigües d’aquesta societat, que ja havien començat a nodrir les llars santjustenques, comencen a ser portades fins a les poblacions veïnes de Sant Feliu de Llobregat i d’Esplugues de Llobregat.

Dos contractes d’abonament emesos en èpoques diferents.
Il·lustració del llibre “Les Mines d’aigua de Sant Just Desvern”.

Una pòlissa d’abonament emesa l’1 de juliol de 1893 a favor de la santfeliuenca Antònia Comas Ribas, vídua de Jeroni Amigó Bailina, que vivia al número 117 de la carretera amb els seus quatre fills solters: Joan, Teresa, Cristòfol i Francesc, ens dóna una interessant visió sobre com funcionaven aquells contractes:

La quantitat a subministrar era un octau de ploma trimestral (cal recordar que una ploma barcelonina eren 2.200 litres d’aigua diaris, en tractar-se d’una mesura de cabal). Això vol dir que la quantitat contractada era d’un màxim de 275 litres diaris al preu de 5 pessetes amb 60 cèntims, a pagar cada tres mesos.

Amb posterioritat a l’emissió del contracte trobem una lleugera retallada de caràcter tècnic a favor, però, de l’empresa (25 litres diaris menys de l’inicialment contractat). Així, a l’esmentada pòlissa podem trobar rectificades manualment la quantitat de litres d’aigua que corresponen per ploma, l’imprès diu *«por cada pluma de 2.200 litros»* i també *«por cada media pluma de 1.100 litros»,* l’esmena les converteix en 2.000 i

1.000 litres respectivament, fent-ho constar així *«Valen los enmendados = 2000 = 1000 = de la condición 11ª de esta contrata»*.

Pel que es veu, allò del subministrament d'aigua resultava el prou rendible com per animar al marquès a fer-se càrrec ell sol d'aquell lucratiu negoci. Així que a finals d'aquell mateix any es va desfer dels seus antics socis els minaires, comprant-los les seves respectives participacions.

Aquesta operació queda clarament reflectida en una escriptura atorgada el 29 de desembre de 1893 pel notari santfeliuenc Jacint Muntanyola Soldevila en la qual Ramon Puigdevall i Ferran, en qualitat d'apoderat del marquès, i Francesc Cardona Planas, com a alcalde de Sant Just, estableixen determinats pactes. Entre les diverses clàusules d'aquest document es troba la menció de que la societat d'aigües ha quedat refosa en la persona del marquès de Monistrol i d'Aguilar, que ha comprat els drets dels seus copartícips Andreu Biosca i Francesc Cortès.

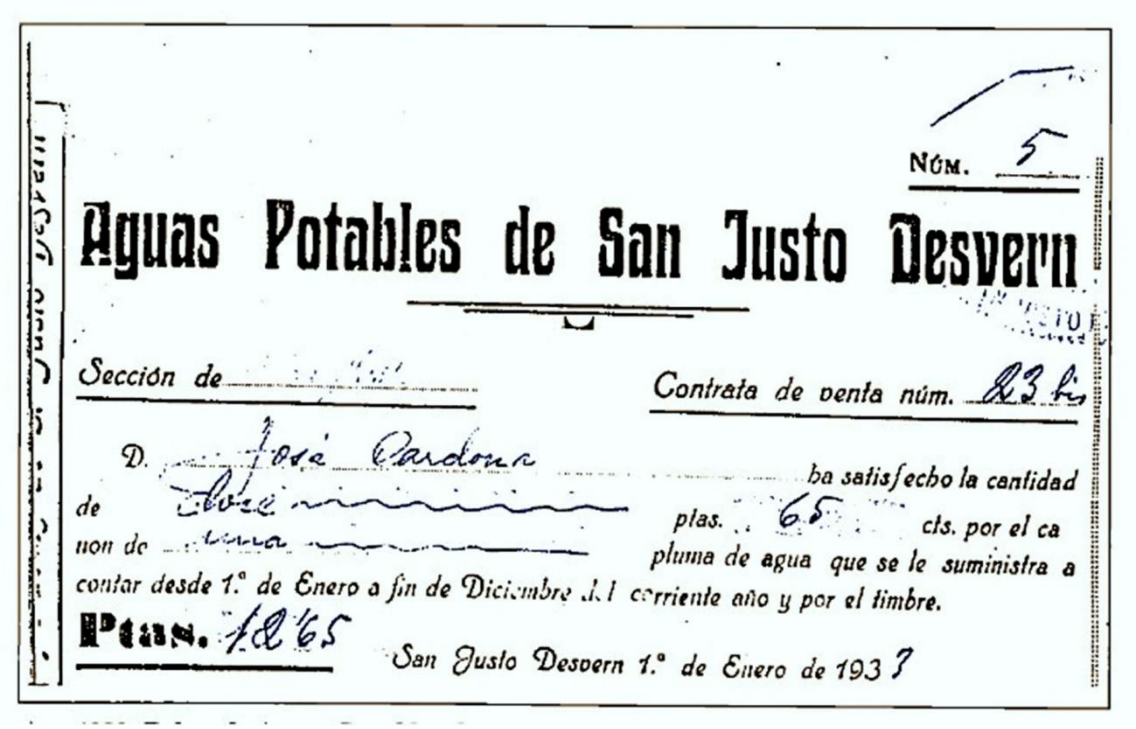
Núm. 5

Aguas Potables de San Justo Desvern

Sección de

Contrata de venta núm. 23 bis

D. José Cardona ha satisfecho la cantidad de

plas. 6,5 cts. por el ca

non de

pluma de agua que se le suministra a contar desde 1.º de Enero a fin de Diciembre del corriente año y por el timbre.

Ptas. 6'65

San Justo Desvern 1.º de Enero de 1937

Rebut corresponent al subministrament d'una ploma d'aigua durant un any.
Il·lustració del llibre "Les Mines d'aigua de Sant Just Desvern".

El marquès de Monistrol, passaria així a ostentar en endavant i de manera individual els drets d'explotació de la mina de Les Fatjones a la Torreblanca.

Sota la titularitat exclusiva del marquès, la societat d'aigües, que va seguir mantenint el seu nom original, perfilava amb més detalls les clàusules que haurien de regir el subministrament d'aigua als seus abonats.

Així, en una pòlissa d'abonament emesa l'any 1897, podem destacar les condicions següents:

– Els abonaments es fan pel termini mínim d’un any i un màxim de tres anys, i es consideraran renovades automàticament si no hi ha avís previ per cap de les parts.

– Cada immoble només pot tenir una sola connexió.

– Hi haurà una clau d’aforament dins d’una arqueta de registre, a la via pública, per cada ramal particular. Els materials de l’aforament: claus, aixetes, trapillons, etc., els subministrarà obligatòriament la companyia al preu de 16 pessetes.

– Els abonats són responsables dels danys i perjudicis que puguin causar a tercers, per motiu de les canonades exteriors o interiors.

– Es prohibeix connectar l’aigua a ramals de tercers, sigui a dins o a fora de la finca de l’abonat. Per al control d’aquesta pràctica, l’abonat haurà d’autoritzar l’entrada als inspectors de la companyia tantes vegades com calgui.

Trapa de registre de la societat. Fotografia de Miquel García García.

– L’abonat avisarà per escrit a la companyia, de qualsevol interrupció, insuficiència o irregularitat en el servei. En cas que l’avís sigui infundat, l’abonat estarà obligat a pagar la part de jornal de l’empleat que enviï la companyia.

– L’ incompliment de qualsevol d’aquestes condicions, el resoldrà la societat propietària tancant l’aixeta de pas a l’aforament i rescindint l’abonament, sense perjudici del dret a reclamar els danys, i sense que l’abonat tingui dret a demanar cap indemnització.

– L’import dels abonaments es satisfarà per trimestres i per avançat, a raó de

170 pessetes anuals per ploma (2.000 litres/dia), 90 pessetes anuals per mitja ploma, 45 pessetes per quart de ploma, i 22,75 pessetes per octau de ploma. El propietari es reserva el dret d'augmentar les tarifes, havent d'avisar, però, amb tres mesos d'antelació.

– I per acabar, Si el cabal provinent de les mines en algun moment fos inferior a 200 plomes per dia, l'abonat només rebrà l'aigua que en proporció li arribi.

Els marquesos de Monistrol: Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba i la seva muller Pilar de Sentmenat i Patiño.

És de destacar que durant tota la primera etapa del funcionament d'aquesta societat, almenys des dels seus inicis fins l'arribada del Segle XX, de les tasques de reparació i manteniment de les canonades de subministrament s'encarregà el lampista santfeliuenc Ignasi Ribas.

Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba, marquès de Monistrol, va morir el dia 14 de setembre de 1897 a la seva finca de la Torreblanca, havent estat extremunciat per Mn. Llorenç Raimat, capellà confessor de la família. A partir d'aquell moment, i durant la minoria d'edat del seu hereu Lluís Bertran Escrivà de Romaní, seria la seva vídua Pilar de Sentmenat i Patiño, primera comtessa d'Alcubierre, qui es faria càrrec de la titularitat de la Societat d'aigües.

Dos apunts sobre fets vinculats a aquesta societat esdevinguts en temps de la seva nova titular:

L'exemplar corresponent al 25 de setembre de 1910 de la publicació santfeliuenca "Sang Jova" (sic), tot parlant del creixement de la vila fa esment del monopoli de les

aigües de la marquesa, afegint que aquest es veu amenaçat per les intencions “guerreres” del constructor Josep Molins Cañameras.

La publicació també santfeliuenca “Pàtria i Treball”, editada entre els anys 1917 i 1923, en el seu número del 15 de juny de 1920 parla d’un conflicte al Ple municipal on l’oposició afirma que l’Ajuntament té contractades set plomes a la senyora marquesa (i que hi ha còpia del contracte a l’arxiu) i que aquesta no es gasta i es pregunta com aprofitar-la!

(He d’agrair l’aportació d’aquests dos darrers apunts a l’investigador santfeliuenc i amic Jordi Jiménez Zamora).

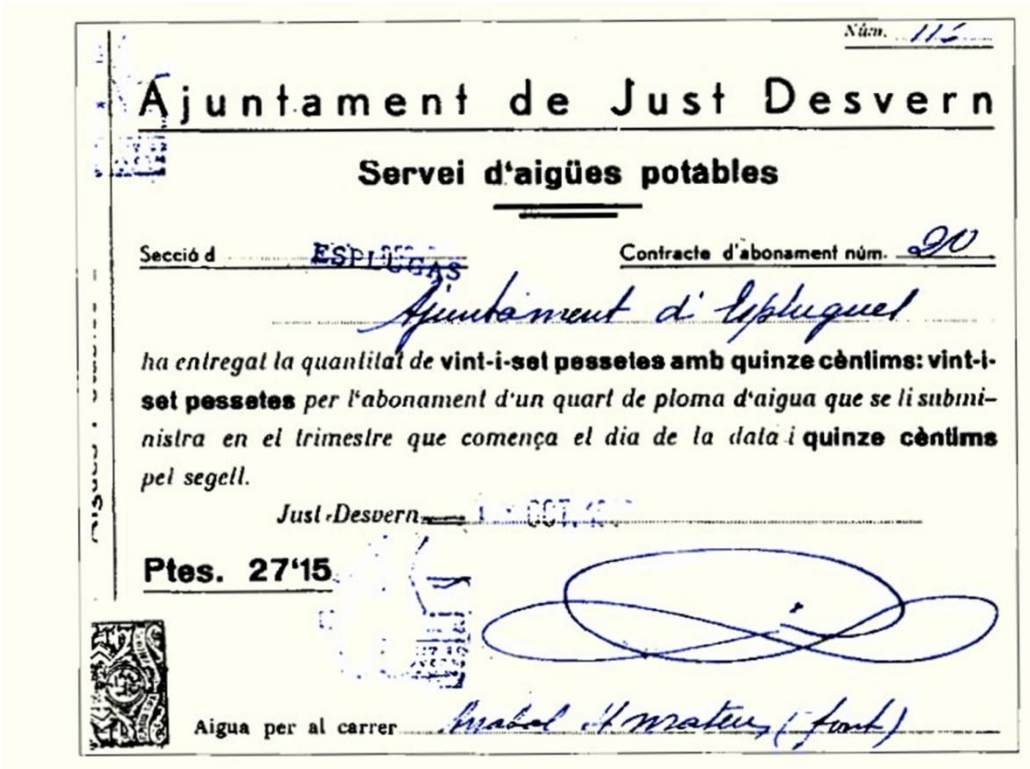
Núm. 115

Ajuntament de Just Desvern

Servei d'aigües potables

Secció d ESPLUGAS — Contracte d'abonament núm. 90

Ajuntament d'Esplugues

ha entregat la quantitat de **vint-i-set pessetes amb quinze cèntims: vint-i-set pessetes** per l'abonament d'un quart de ploma d'aigua que se li subministra en el trimestre que comença el dia de la data i **quinze cèntims** pel segell.

Just Desvern — 1 - OCT. 4

Ptes. 27'15

Aigua per al carrer Mabel Almatas (i font)

Rebut emès per l’Ajuntament de Sant Just Desvern durant el període en que aquest servei va estar municipalitzat. Il·lustració del llibre “Les Mines d’aigua de Sant Just Desvern”.

Quan l’any 1936 va esclatar la Guerra Civil, el llavors propietari, Lluís Bertran Escrivà de Romaní i de Sentmenat, 16è comte de Sástago, 9è marquès de Monistrol d’Anoia, 9è marquès de Peñalba, 8è marquès d’Aguilar de Ebro, 8è comte de Glimes de Brabante i 16è baró de Beniparrell residia a la zona sollevada. La finca de la Torreblanca va ser intervinguda, explotada i controlada pel Comitè Revolucionari de Sant Feliu i com és ben sabut, el seu administrador, el santjustenc Miquel Reverter Roca va ser assassinat juntament amb altres 13 víctimes santfeliuenques per un grup d’incontrolats.

La Societat d’aigües potables, que com ja sabem no solament subministrava aigua a Sant Just sinó també a bona part de les cases de Sant Feliu i Esplugues, va ser municipalitzada. L’Ajuntament santjustenc, que va millorar i ampliar la captació d’aigua, es va encarregar durant tot aquell temps de la gestió i cobrament de les quotes.

Acció de la "Sociedad General de Aguas de Barcelona". Col·lecció particular.

Un any després d'acabada aquella contesa, el 30 de juliol de 1940, el marquès de Monistrol va cedir la seva xarxa de canalització d'aigües a la "Sociedad General de Aguas de Barcelona", una poderosa empresa que ja venia explotant les aigües del riu Llobregat.

Aquell traspàs es va fer ràpidament efectiu, trobant que ja és aquest nou titular el que a partir dels anys 1942/43 es farà càrrec del subministrament d'aigua a les localitats que fins llavors s'havien nodrit de l'aigua procedent de les mines santjustenques, desapareixent així aquella societat que tan bons serveis havia prestat i precipitant inexorablement el seu vell sistema de galeries a una progressiva obsolescència i conseqüent degradació.

Sant Just Desvern, novembre de 2023